

TAFOFIEL 32– september 2016

1. Bermmonument door Ernest II Salu weldra beschermd.....2-5
2. Open Monumentendagen Brussel- aankondiging.....6
3. De grafkapel van de familie Vaxelaire op het kerkhof van Laken
“In arduis constans”7-22
4. Bloemlezing uit de pers.....23-24

Epitaaf vzw krijgt de steun van

BERMMONUMENT DOOR ERNEST II SALU TE RUMST WELDRA BESCHERMD

Op basis van het persbericht Agentschap Onroerend Erfgoed

Op 12 juli 2016 ondertekende minister Bourgeois het voorlopig beschermingsbesluit van het bermmonument van Zuylen van Nyevelt in Rumst. Het gedenkteken is een werk van Ernest II Salu en staat langs de Antwerpsesteenweg.

Vermoedelijk gaat het hier om het oudste bewaarde herdenkingsteken voor een auto-ongeval in Vlaanderen. 'Bermmonumenten' voor verkeersslachtoffers zijn intussen een (helaas) vertrouwd beeld langs de weg maar aan het begin van de 20ste eeuw was dit zeer uitzonderlijk.

Zowel historische als artistieke redenen werden weerhouden om het bermmonument te beschermen. In februari 2016 was het bermmonument reeds als item opgenomen in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed.

2

Huidige toestand, foto AOE (relict nr. 332230).

De familie van Zuylen van Nyevelt

De wortels van de Nederlandse familie van Zuylen van Nyevelt gaan terug tot de 12de eeuw. Omwille van religieuze redenen verhuisde de katholieke tak van de familie in de 17de eeuw naar Vlaanderen.

Etienne van Zuylen van Nyevelt was de kleinzoon van Jean-Jacques van Zuylen van Nyevelt, burgemeester van Brugge in 1813. Zijn echtgenote H  l  ne de Rothschild kwam uit de bekende bankiersfamilie. Ze huwden in 1887 en het jaar daarna werd hun oudste zoon H  lin (Parijs 1888 – Rumst 1912) geboren. Etienne deelde met H  l  ne de liefde voor de automobi  l. In 1894 nam hij voor het eerst deel aan een autowedstrijd en in 1895 richtte hij met markies Dion (grondlegger van het merk Dion-Bouton) de Automobile Club de France op. Vier jaar later werd hij erevoorzitter van de Nederlandse Automobile Club.

H  lin erfde de passie voor snelle auto's van z'n ouders. Dat kwam hem op 18 december 1912 duur te staan toen hij omkwam bij een auto-ongeval in Rumst. Hij reed toen met een Dion-Bouton van de

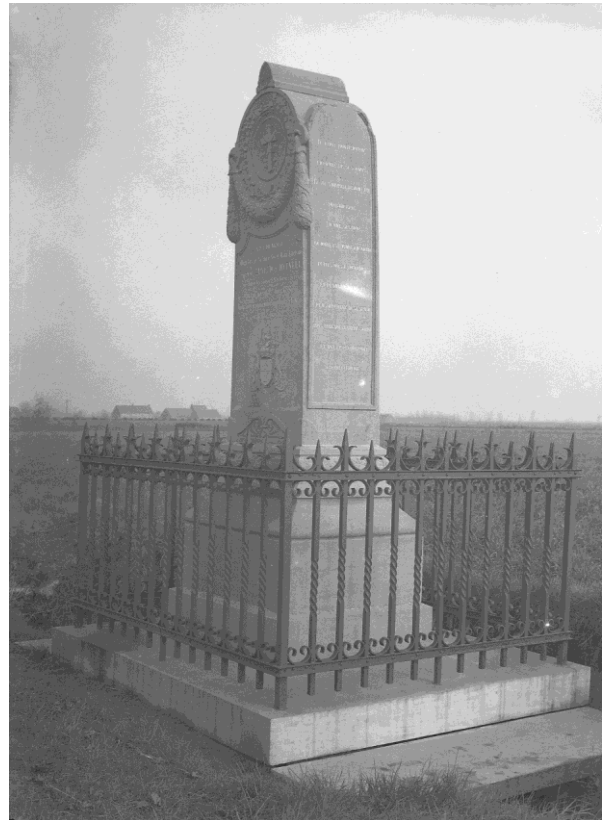
weg toen hij uitweek voor een kar en paard. Het auto-ongeval geldt als het eerste geregistreerde auto-ongeval met dodelijke afloop in België.

De bestelling bij het atelier Salu

De verwevenheid van de familie van Zuylen van Nyevelt met de Belgische diplomatie, Hélin was ambassade-secretaris, verklaart vermoedelijk waarom de familie bij één van de belangrijkste funeraire ateliers van Brussel de bestelling plaatste. Het beeldhouwatelier van Salu II behoorde tot de absolute top van graftekens in België en de adel was er kind aan huis. De kwaliteit van het herdenkingsteken, de precieze uitwerking van de tekst en de sculptuur zijn representatief voor het werk van het atelier Salu. Het atelier stond er om bekend grote aandacht te besteden aan de heraldiek. Het wapenschild van de familie van Zuylen van Nyevelt is dan ook uiterst verfijnd uitgewerkt. Het ontwerp van het herdenkingsteken werd in het archief Salu (Laken) teruggevonden. Er bleven eveneens foto's bewaard van het net opgerichte herdenkingsteken.

©Epitaaf, fonds Salu

In Nederland, meer bepaald in de tuin van kasteel de Haar in Utrecht, staat een tweede herdenkingsteken, ontworpen door de huisarchitect Cuypers.

Het herdenkingsteken

Op een grote hardstenen plint staat het hardstenen gedenkteken, een cippe op rechthoekige basis, uitlopend op een punt. Op een zware sokkel, afgeboord met een omlopende lauwerkrans rust de bovenbouw met tekstpanelen. Aan de voorzijde prijkt een omgekeerde lelie, erboven het verfijnd

uitgewerkte wapenschild van de familie van Zuylen van Nyevelt. Het meesterschap van Salu II is erin herkenbaar. Het herdenkingsteken wordt bekroond met een krans van klimopbladeren boven een aan knopen opgehangen lauwerkrans. Centraal staat een kruis met wimpel. Een gestileerd palmbblad bekroont het gedenkteken. Een smeedijzeren, zwartgeschilderde omheining staat op de grote hardstenen plint. De omheining bestaat uit getorste stijlen uitlopend op een punt en gekrulde decoratieve elementen.

Op de voorzijde staat de tekst: A LA MEMOIRE/ D HÉLIN GUSTAVE SALOMON JOSEPH MARIE GHISLAIN/ BARON DE ZUYLEN DE NYEVELT/SECRETAIRE DE LEGATION DE S.M. LE ROI DES BELGES/ NÉ À PARIS LE 1ER AOUT 1888 MORT ACCIDENTELLEMENT EN AUTOMOBILE À RUMPST/ LE 18 DECEMBRE 1912.

Op de linker zijkant staat het gedicht van Sully Prudhomme (1839-1907) 'Les yeux': BLEUS OU NOIRS TOUS AIMES TOUS BEAUX/ DES YEUX SANS NOMBRE ONT VU L'AUREORE/ ILS DORMENT AU FOND DES TOMBEAUX/ ET LE SOLEIL SE LEVE ENCORE /LES NUITS PLUS DOUCES QUE LES JOURS/ ONT ENCHANTE DES YEUX SANS NOMBRE /LES ETOILES BRILLEN TOUJOURS/ ET LES YEUX SE SONT REMPLIS D'OMBRE/ OH ! QU'ILS AIENT PERDU LE REGARD/ NON NON CELA N'EST PAS POSSIBLE !/ ILS SE SONT TOURNES QUELQUE PART/ VERS CE QU ON NOMME L'INVISIBLE/ ET COMME LES ASTRES PENCHANTS/ NOUS QUITTENT MAIS AU CIEL DEMEURENT/ LES PRUNELLES ONT LEURS COUCHANTS/ MAIS IL N'EST PAS VRAI QU'ELLES MEURENT/ BLEUS OU NOIRS, TOUS AIMÉS, TOUS BEAUX,/ OUVERTS A QUELQUE IMMENSE AUREORE,/ DE L'AUTRE COTE DES TOMBEAUX/ LES YEUX QU'ON FERME VOIENT ENCORE.

Op de sokkel staat de vermelding 'E Salu Laecken'. De achterzijde draagt als opschrift: TES PARENTS MON CHER FILS/ T'ON FAIT ELEVER CE MONUMENT/ AFIN OU IL TE REDISE CHAQUE JOUR/ L'AMOUR QU'ILS AVAIENT POUR TOI/ ET L' HORRIBLE DETRESSE/ DANS LAQUELLE/ LES A PLONGES TA MORT/ 1912-1913.

4

Op de linkerzijde staat de tekst: IL ÉTAIT PARTI JOYEUX/ ENTOURE DE SES AMIS/ LA VIE SOUVRAIT DEVANT LUI/ MAGNIFIQUE./ EN UNE SECONDE/ LA MORT EST VENUE ANEANTIR/ TOUTES NOS ESPERANCES/ ET PLONGER DANS LE/ PLUS AFFREUX DESESPOIR/ TOUS CEUX QUI LE CHERISSAIENT/ ET QUI LE PLEURONT/ ETERNELLEMENT.

In de motivatie voor de bescherming lezen we onder "artistieke waarde" het volgende:

Het herdenkingsteken met smeedijzeren omheining is een werk van het gerenommeerde Grafmakers atelier Salu II uit Laken, daterend uit de periode 1914-15. Het vertoont de karakteristieke vormgeving en symboliek ontleend aan de funeraire kunst: cippe, sculptuur van een kruis, klimop, epigrafie, laurierkrans, guirlande. De vormgeving en verfijnde uitwerking, onder andere van het wapenschild, zijn kenmerken van het huis Salu. Het herdenkingsteken is op de sokkel gesigneerd 'E. Salu Laecken',

<https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/5975>

Bibliografie

Archief Epitaaf, Fonds Salu, Technische / bouwkundige tekening voor het “monument de Zuylen de Nyevelt”.s.d

JUDO F. 2014, Honderd jaar monument Van Zuylen op de Antwerpsesteenweg, *Jaarboek van Geschiedkundige kring Rumest*, 2014.

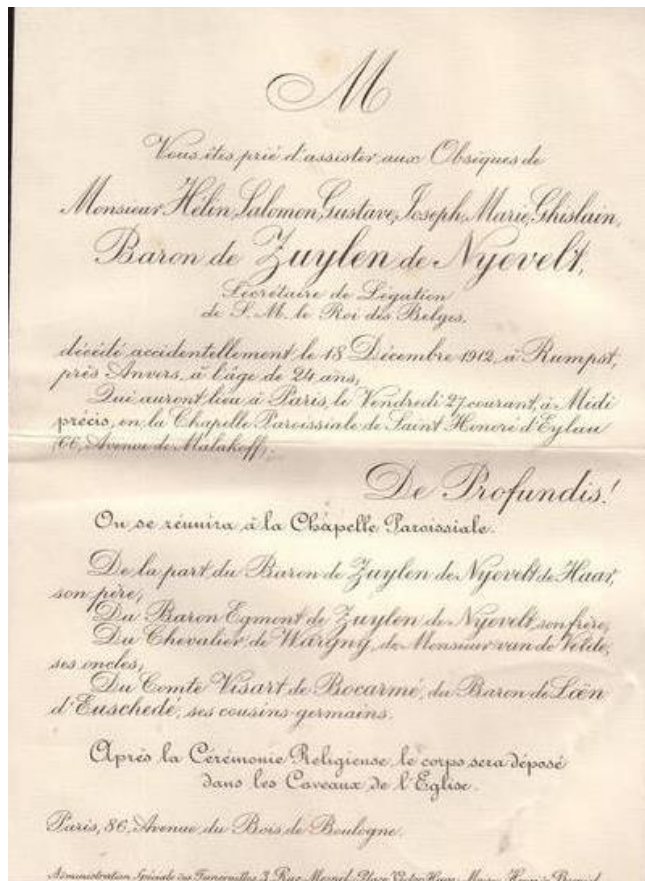
OOST Tony, Bermmonumenten in Antwerpen. Een aanzet, in : *Post Factum, jaarboek voor geschiedenis en volkskunde*, 2009,1.

VAN SANTVOORT L. 2004, De Salu's, specialisten in de heraldiek, *Tafofiel*, 18.0, 11-15.

www.kasteeldehaar.nl (geraadpleegd op 16/02/2016).

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Auto#Veiligheid> (geraadpleegd op 16/02/2016).

[xhttps://nl.wikipedia.org/wiki/Verkeersongeval#cite_note-1](https://nl.wikipedia.org/wiki/Verkeersongeval#cite_note-1) (geraadpleegd op 16/02/2016).

www.delcampe.be

OMD Brussel – 17 & 18 september 2016

Stijlen gerecycleerd

Tentoonstelling : Keuze te over

De begraafplaats van Laken wordt gekenmerkt door een grote stijldiversiteit in de graftekens. De opdrachtgevers vonden hun inspiratie in modelboeken die een brede waaier aan vormen en stijlen tentoon spreiden. De ambitie om een uniek grafmonument tot stand te brengen en zo de persoonlijkheid en de status van de familie tot uiting te brengen stimuleerde ontwerpers (kunstenaars, architecten) om het beste van zichzelf te geven. De keuze van de stijl was zelden vrijblijvend en is in verband te brengen met de sociale en ideologische achtergronden van de opdrachtgever(s).

In de tentoonstelling worden graftekens in uiteenlopende stijlen belicht en kan de bezoeker kennis maken met het creatieproces dat achter een grafteken schuil gaat (tekeningen, maquettes, oude foto's). De link naar de nabijgelegen begraafplaats en de daar aanwezige graftekens wordt gemaakt tijdens de rondleidingen.

De tentoonstelling is tot stand gebracht in samenwerking met studenten van de Master Kunstwetenschappen van de Universiteit Gent. Zij kregen de opdracht om rond een selectie van graftekens posters uit te werken. Het onderzoek naar de vorm en de betekenis van de graftekens werd tot synthese gebracht in een paper. Het in deze tafofiel opgenomen artikel over de grafkapel van de familie Vaxelaire is één van de behandelde graftekens.

Rondleiding op het kerkhof:

Zaterdag 17 en zondag 18: 13u00 (NL) / 15u00 (FR)

AANDACHT: zondag 18 september is autoloze zondag van 9u30-19u00. Het openbaar vervoer is dan gratis.

DE GRAFKAPEL VAN DE FAMILIE VAXELAIRE OP HET KERKHOF VAN LAKEN

“IN ARDUIS CONSTANS”

*Waander Devillé & Eveline De Wilde
eindredactie Linda Van Santvoort*

Het grafmonument van de familie Vaxelaire is een prachtige, rijkelijk uitgewerkte neogotische kapel die niet ver van de ingang van het kerkhof van Laken al in het oog springt (perk 15, weg 2). Bekroond met vijf indrukwekkende kruisbloempinakels markeert ze haar aanwezigheid op de begraafplaats. Opvallend is de prima staat waarin het bouwwerk zich de dag van vandaag bevindt. De ondergrondse grafkelder - toegankelijk via de graf galerij - lag er daarentegen vele jaren vervallen bij, maar daar komt nu verandering in met de restauratie van de graf galerijen.

Om een volledig beeld te kunnen vormen van de geschiedenis van de grafkapel is er informatie verzameld over de kapel en over de familie die ze liet optrekken.

7

Grafkapel Vaxelaire. Foto Linda Van Santvoort (2015)

De vragen die gesteld worden zijn:

Wat betekende een grafmonument voor een Brusselse familie in de vorige eeuw?

Hoe is het grafmonument tot stand gekomen?

Op welke manier werd het grafmonument in stand gehouden en wat waren de problemen die zich daarbij voordeden?

Onderstaande uiteenzetting zal de grafkapel van de familie Vaxelaire benaderen als een casus die hopelijk zal aantonen dat we de waarde van dergelijke bouwwerken niet kunnen onderschatten.

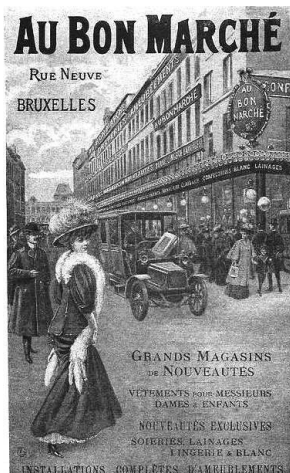
De familie Vaxelaire- architecturale sporen in Brussel

De naam Vaxelaire is bekend, en met reden. François Vaxelaire (1840-1920) vestigde zich in de tweede helft van de 19de eeuw in Brussel en startte er zijn winkel ‘Au Bon Marché’. De zaken liepen goed en ‘s mans onderneming groeide uit tot een internationale winkelketen. Vier generaties lang –

haast 150 jaar – behield de prestigieuze familie Vaxelaire een leidinggevende rol in het bedrijf, en nu nog is haar winkel indirect zichtbaar in zowat elke stad.

Wat volgt is een overzicht van de architecturale sporen die de familie en haar bedrijf doorheen de jaren in de hoofdstad hebben nagelaten. De focus ligt hierbij op de groei- en gloriejaren van de winkel: van 1860 tot de jaren 1960. In de periode daarop volgden de fusies met andere winkelketens en de afname van het aandeel van de familie Vaxelaire in het bedrijf. De bouwactiviteit van de Vaxelaires is uiteraard sterk verweven met de familiegeschiedenis. Dit summiere onderzoek bestond voornamelijk uit het raadplegen van krantenarchieven, de Brusselse Almanakken en literatuur over de Brusselse stads- en bouwgeschiedenis.

Hoe het begon

Op 20-jarige leeftijd migreerde François B. Vaxelaire van Parijs naar Brussel. Hij liep enkele jaren mee in het textielmagazijn van Nicolas Thiéry alvorens de zaak in 1865 over te nemen.¹ Vrije toegang, vaste geafficheerde prijzen, promoties, reclame,...² Het concept was nieuw en het ging François voor de wind. Na een eerste verhuis naar een grotere winkelruimte verder in de Nieuwstraat³ kocht hij stelselmatig de belendende panden op tot hij het hele bouwblok tot zijn eigendom kon rekenen.⁴ Van het eerste winkeltje 'Au Bon Marché, Vaxelaire-Claes' op de hoek van de Nieuwstraat en de Blekerijstraat blijft vandaag niets meer over, al bevindt zich op diezelfde plek vandaag wel nog een ingang van het City2 winkelcomplex, een verre nabestaande van 'Au Bon Marché'.⁵

Advertentie voor Au Bon Marché op de eerste locatie.

<http://static.skynetblogs.be/media/156683/652813540.jpg>

8

Herenhuis Vaxelaire

Van de twee kinderen van François Vaxelaire en Jeanne Claes scheen het vooral Raymond (1871-1947), de oudste, die het zakendoen in zijn bloed had. Al vanaf zijn vijftiende nam hij aandeel in de onderneming van zijn vader, en eind 19de eeuw was hij het die het bedrijf bestuurde. In 1920

¹ *Almanakken van de handel en de Industrie* (Brussel, 1820), <http://www.brussel.be/artdet.cfm/6332>.

"Au Bon Marché, Vaxelaire Claes, Bruxelles", *Leonhard Tietz - Antwerpen*, geraadpleegd 15 december 2015, <https://sites.google.com/site/antwerpengrootwarenhuizen/home/au-bon-marche-vaxelaire-claes-bruxelles>.

² Janine Claeys, "Le Bon Marché fut le tout premier: il ouvrit ses portes en 1845. Thiéry, Bernheim, Vaxelaire, Beausillon étaient étrangers.", *archives.lesoir.be*, 13 januari 1994.

³ *Almanakken van de handel en de Industrie*.

⁴ s.n., "DE STAMVADER", *De Morgen*, 10 januari 1998.

⁵ François Robert, "Les rescapes de la Rue d'Astronomie seront entièrement restaurés en 91.", *archives.lesoir.be*, 22 december 1989, http://archives.lesoir.be/les-rescapes-de-la-rue-de-l-astronomie-seront-entiereme_t-19901222-Z03F6A.html.

overleed stamvader François en trouwde Raymond op 49-jarige leeftijd met Alice de Ro (1888-1983), met wie hij vier kinderen kreeg.⁶ Misschien had Raymond Vaxelaire die gezinsvergroting al eerder in gedachten, want in 1916 liet de familie een herenhuis bouwen in Beaux-Artsstijl aan de Sterrenkundelaan in Sint-Joost-ten-Node.⁷ Sommigen schrijven het ontwerp toe aan niemand minder dan de Brusselse architect Henri Maquet.⁸ Er mag echter twijfel bestaan of Maquet daadwerkelijk de plannen voor de Vaxelaires tekende, gezien de architect reeds in 1909 overleed.⁹ Meer betrouwbare bronnen duiden architect Louis Sauvage aan als ontwerper van het pand.¹⁰ Misschien hadden de Vaxelaires het eerder (1911) door hem ontworpen Frans geïnspireerde Sint-Annakasteeltje te Oudergem als model voor ogen.

Herenhuis Vaxelaire, Sterrenkundelaan 9 Sint-Joost-ten-Node @MBHG-DML 1993-1995, bron: irismonument.be

Het herenhuis Vaxelaire werd een statige woning op symmetrisch grondplan onder een leien pseudo-mansardedak met dakkapellen. De vensters onder steekbogen zijn voorzien van borstweringen met smeedijzeren decoratie, de ramen op het souterrain zijn betralied. Een dubbele trap leidt naar het bordes voor de halfronde geveluitsprong met dubbele toegangsdeur en bekronend venster in Louis XVI-stijl.¹¹ Het interieur is zoals te verwachten luxueus, met marmerbekledingen, parketvloeren,

⁶ *Nouvelle Biographie Nationale*, vol. 5 (Brussel: Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, 1999): 369-370.

⁷ Waar de familie al sinds de jaren 1880 in verschillende huizen gewoond had. (*Almanakken van de handel en de Industrie*.)

⁸ François Robert, “Les rescapes de la Rue d’Astronomie seront entièrement restaurés en 91. François Robert, “L’HOTEL VAXELAIRE, monument classé de Saint-Josse, sera renové en 1990 et deviendra banque d’affaires”, *archives.lesoir.be*, 23 december 1989, http://archives.lesoir.be/l-hotel-vaxelaire-monument-classe-de-saint-josse-sera-r_t-19891223-Z027QD.html.

⁹ Linda Van Santvoort, “Maquet, Henri”, in *Repertorium van de architectuur in België: van 1830 tot heden* (Antwerpen:2003): 414-415.

¹⁰ “Sint-Joost-ten-Node - Huis Vaxelaire - Sterrenkundelaan 9 - SAUVAGE Louis”, *Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Inventaris van het bouwkundig erfgoed*, 1995, <http://www.irismonument.be/nl.Sint-Joost-ten-Node.Sterrenkundelaan.9.html>.

¹¹ François Robert, “L’HOTEL VAXELAIRE, monument classé de Saint-Josse, sera renové en 1990 et deviendra banque d’affaires”.

open haarden, spiegelwanden, beschilderde deurstukken en 19de-eeuwse eikenhouten lambriseringen uit Frankrijk.¹² Amper tien jaar na de oplevering werd nog een naastliggend pand gesloopt om de woning Vaxelaire aan de linkerzijde met twee traveeën uit te breiden. De Parijse architect G.J. Maugue verzorgde de plannen van deze uitbreiding. De woonst werd bij koninklijk besluit beschermd in april 1989.

Au Bon Marché: het warenhuis

Zicht op Au Bon Marché en toegang tot de Nieuwstraat. Foto genomen vanuit Hotel Siru, naast het toenmalige Noordstation.

bron:http://www.retroscoop.com/3rdparty/images/Toerisme_Hotels_2/001_AA_A_Place_Rogier.jpg

In de periode 1928-1930 – het warenhuis had net haar 65-jarig bestaan gevierd – lieten de Vaxelaires een nieuw warenhuis bouwen op het huizenblok dat doorheen de jaren in het bezit van de vennootschap was gekomen. Op de hoek van de Kruidtuinlaan en de Asstraat kwam een gebouw dat vóór de tijden van hoogbouw mee het uitzicht van het Rogierplein domineerde. Het ontwerp was van G. J. Maugue, die weinige jaren daarvoor de uitbreiding van de familiewoning tekende (cfr. supra). Het betrof een winkelpand van vijf bouwlagen en zolderniveau onder plat mansardedak met ronde en ovale dakvensters, in een bescheiden Art Deco-stijl. Drie verdiepen waren met een lift toegankelijk voor het cliënteel. De constructie van gewapend beton was oorspronkelijk bekleed met marmeren platen, en werd later in 1941 vervangen door een façade in Savonnièressteen. De gevel is verticaal geritmeerd door doorlopende trapezoidale erkers, bekroond met dakkapellen. Op het trottoir liep men over de hele gevelbreedte langs vitrines onder een grote luifel. De Art Deco-details

¹² Sint-Joost-ten-Node - Huis Vaxelaire - Sterrenkundelaan 9 - SAUVAGE Louis”.

“Hotel Vaxelaire – 9 avenue de l’Astronomie”, Real estate, *Acanthe Développement*, geraadpleegd 13 december 2015, <http://www.acanthedeveloppement.fr/en/asset/hotel-vaxelaire-9-avenue-de-lastronomie/>.

bleven beperkt tot de geometrische metalen vensters en decoratieve friezen, terwijl de blikvanger binnen een grote centrale hal onder daklantaarn was.¹³

De gebouwen aan de rechterzijde van de BM-gevel werden gesloopt in 1978. *Au Bon Marché* was na de moeilijke jaren 1960 gefuseerd met haar grote concurrent *À l'Innovation* – één jaar na de grote brand – en met de GB.¹⁴ De GIB-groep (GB-Inno-BM) kreeg het nieuwe City2 winkelcomplex als buur. De toekomst voor het GIB-warenhuis zag er weinig rooskleurig uit en de winkel aan het Rogierplein sloot haar deuren in 1988.¹⁵ De opkoop van het gebouw door de AG-groep betekende de redding voor het bekende winkel-pand. De AG-groep plande een integratie in het City2-complex en een reorganisatie tot kantoren- en winkelcomplex³⁵ en koos er daarbij voor de oorspronkelijke gevel te behouden. In 1998 startte de bouw van een uitbreiding van het City2-complex. Men koos ervoor de vormtaal van het eigenlijke BM-magazijn te volgen, wat het uitzicht van het City Center vandaag nog steeds bepaalt.¹⁶

Naast het grote *Au Bon Marché* bestonden ook de kleinere *Prisunic-Uniprix* winkels. De Vaxelaires richtten deze budgetmagazijnen op in januari 1933, door de afnemende verkoop in hun traditionele luxekoopwaar.¹⁷ Nauwelijks een jaar na oprichting fusioneerde de warenhuisketen met de *Priba*-winkels van *À l'Innovation*.¹⁸ Verspreid in Brussel waren er zo'n 30 grote en kleinere winkels, die vandaag alle gesloopt of zwaar verbouwd schijnen.¹⁹

Rotanmeubelen

In de beginjaren staat Vaxelaire-Claes enkel vermeld als verkoper van 'draps et confections pour dames'. Later werd het assortiment uitgebreid van textiel naar 'vêtements pour messieurs, dames et enfants, soieries, lainages, bijouterie, papeterie, installations complètes d'ameublement' en meer.²⁰ In 1921 dan koopt de firma een eigen fabriek, *Van Oye Duerne et fils aîné* in de Coenraetstraat in Sint-Gillis, om zelf in de productie van (rotan-)meubels te kunnen voorzien. Het is

¹³ Marthe Blanpain, *Le patrimoine monumental de la Belgique*, vol. Bruxelles (Luik: Editions Mardaga, 1993): 253.

¹⁴ Jean-François Munster, "L'Inno tourne la page Vaxelaire", *archives.lesoir.be*, 6 oktober 2006. En « De groei en de val van de GIB Group », *De Standaard*, 21 juni 2007, <http://www.standaard.be/cnt/jtdrgha>.

¹⁵ François Robert, "Les AG redessinent le boulevard du Botanique à hauteur de la place Rogier Le «City Center» va phagocyter City 2", *archives.lesoir.be*, 11 oktober 1999.

¹⁶ Michelle Lamensch, "La façade du BM sauvée, intégrée au complexe CITY 2", *archives.lesoir.be*, 28 juni 1989.

¹⁷ Peter Heyrman, *Middenstandsbeweging en beleid in België: tussen vrijheid en regulering : 1918-1940* (Leuven University Press, 1998): 304.

¹⁸ Pascal Dendooven, "Van Grand Bazar tot Quel bazar!", *De Standaard*, 25 april 2002, http://www.standaard.be/cnt/dst25042002_077

¹⁹ W. Vlassenbroeck, "De grootwinkelbedrijven in België: enkele structurele kenmerken en spreidingsbeeld", 1974.

²⁰ *Almanakken van de handel en de Industrie*.

een industrieel complex van drie bouwlagen en elf traveeën, gebouwd in 1866 op U-vormig grondplan. De bakstenen gevel is geperforeerd met getoogde vensters, geaccentueerd door archivolttes in grijze baksteen. Het gebouw werd in de loop der tijd verhoogd en met plat dak bedekt, en diende later als speelgoedfabriek en productiehuis van chirurgische apparatuur.²¹ De gehele Coenraetsstraat lag er lange tijd verwaarloosd bij, maar kende de jongste jaren een opwaardering door heraanleg van de straat, heropbloei door de komst van jongere bewoners, etc. Ook de fabriek zelf werd gerenoveerd en de gevel relatief in ere hersteld: De ramen op het gelijkvloers werden opnieuw opengemaakt, de vensters van de tweede verdieping werden doorgetrokken tot het derde niveau, een extra niveau werd toegevoegd ter opwaardering van het gebouw als residentie.

En buiten Brussel?

Naast het Brusselse wonen en werken waren de Vaxelaires ook elders te vinden. Uiteraard was niet enkel het Brusselse volk te vinden voor het winkelconcept van *Au Bon Marché*. Al vrij snel opende François Vaxelaire nieuwe filialen in Charleroi (1875), Luik, (1881), Antwerpen (1886), Brugge (1919),... Ongeveer gelijktijdig met de opening van het nieuwe Brusselse magazijn aan het Rogierplein openden afdelingen in Oostende, Gent en Namen. Ook internationaal succes bleef niet uit. François, zelf afkomstig van Lotharingen, richtte zijn pijlen op Frankrijk; zijn winkels waren te vinden in Nancy, Metz, Besançon, Epinal, Le Havre, Rijsel,...²² Met de oprichting van *Société Congolaise des grands magasins Au Bon Marché* verlegden Raymond en Georges (1873-1942) de grenzen eind jaren 1920 zelfs naar Belgisch-Congo.²³

Château de Bioul

In de eerste jaren van *Au Bon Marché* woonde François Vaxelaire samen met Jeanne Claes – kassierster in de winkel en spoedig zijn echtgenote – boven de winkel in de Nieuwstraat. Na de geboorte van hun drie zonen verhuisden zij naar de Sterrenkundelaan.²⁴ Door de snelle groei van de winkel en de evenredige welvaart van de familie konden zij alras aan een buitenverblijf gaan denken. In eerste instantie huurde de familie het Kasteel van Bioul, bij Namen; in 1904 namen zij het 30 hectare grote domein over van de familie Moretus-Plantin.²⁵ Een vierdubbele lindendreef leidt van het dorpsplein naar de toegangspoort van het landgoed.

²¹ "Sint-Gillis - Voormalige fabriek 'Produits du Rotin' - Coenraetsstraat 69-71", *Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Inventaris van het bouwkundig erfgoed*, 2004, <http://www.irismonument.be/nl.Sint-Gillis.Coenraetsstraat.69.html>.

²² Jean Puissant en Ginette b. Kurgan-Van Hentenryk, *Dictionnaire des patrons en Belgique : les hommes, les entreprises, les réseaux* (Bruxelles : De Boeck Université, 1996): 193, 623-633.

²³ s.n., "DE TWEEDE GENERATIE", *De Morgen*, 10 januari 1998.

²⁴ *Almanakken van de handel en de Industrie*.

²⁵ "Bioul", *Chateaux of Belgium*, geraadpleegd 15 december 2015, http://www.chateauxofbelgium.be/fr/castle_details.cfm?id=537.

Het kasteel is gesticht in de elfde eeuw door het edelgeslacht van Orbais en had torens en slotgrachten rondom.²⁶ Enkele delen van de grachten zijn er nog steeds, en de bevestigingspunten van de ophaalbrug zijn nog te zien op het bakstenen poortgebouw. Op datzelfde poortgebouw is het wapen van Guillaume de Moreau, eigenaar in de 18de eeuw, te vinden, met sluitsteen van de toegangspoort gesigneerd 'Laus/Deo/1732'.²⁷ Familie de Moreau restaureerde het kasteel uitgebreid in 1776. Ook het wapen van de Vaxelaires werd later in het portaal ingewerkt. De poort leidt naar een benedenkoer met veel kenmerken van een herenhoeve, omringd door 18de-eeuwse gebouwen met in het midden een 16de-eeuwse toren in kalksteen. De benedenkoer is gescheiden van de erekoer met een gaanderij in neorenaissancestijl die François Vaxelaire liet bouwen in 1906. Dit gebeurde in het kader van een algemene renovatie o.l.v. architect Francken-Willemaers, met respect voor de 16de en 18de-eeuwse stijl. De erekoer geeft uit op een park met meren en een zeshoekig paviljoen in Lodewijk XV-stijl. De Franse tuin is in de jaren 1930 vormgegeven door architect Léon Cabarche. François II Vaxelaire liet in de jaren 1950 een laatste restauratie uitvoeren. De meubels zijn voornamelijk afkomstig van het kasteel Meudon van de familie De Ro, dat niet meer bestaat.²⁸ Vandaag is het kasteel in bezit van Vanessa Vaxelaire, achter-achterkleindochter van stamvader François, en wordt er een wijngaard onderhouden.

Chateau de Bioul. Bron : <http://www.genedinant.be/site/le-chateau-de-bioul>

²⁶ Genicot, *Le grand livre des châteaux de Belgique*.

²⁷ "Château de Bioul", geraadpleegd 13 december 2015, <http://www.chateaubioul.com/>.

²⁸ Idem.

François Vaxelaire met twee van zijn zonen Georges (links) en Raymond (rechts), bron: www.magasinpittoresque.be.

DE GRAFKAPEL

Voor de eeuwigheid

14

Het overlijden van François Vaxelaire in 1920 was de aanleiding voor de familie om na te denken over de realisatie van een grafteken de familie waardig. De keuze viel niet toevallig op de begraafplaats van Laken.(cfr. Infra)

De vroegste documenten in het concessiedossier dateren van 1922, twee jaar na de dood van de pater familias François Vaxelaire.²⁹ Zijn twee zonen Georges en Raymond wensten een eeuwigdurende concessie te kopen op de begraafplaats van Laken, en wilden daarbij verschillende cellen van de ondergrondse graf galerijen reserveren voor andere familieleden.³⁰ De concessiedocumenten uit het dossier zijn vooraf opgestelde contracten die ondertekend werden door beide partijen, zijnde concessieaanvrager en kerkhofbestuur. Er werd vastgelegd voor wie er een concessie werd aangevraagd en hoeveel deze zou kosten. In dit geval betrof de toegekende concessie de familieleden van het geslacht Vaxelaire en was ze met een totaal kost van f. 15.876,-

²⁹ "Vaxelaire," in *Nouvelle Biographie Nationale*, vol. V, (Brussel: Académie Royale de Belgique, 1999), 369.

³⁰ Georges en Raymond Vaxelaire, *Eeuwigdurende concessie n° B67*, 29 oktober 1922, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

alles behalve goedkoop.³¹ Tegen het jaar 1924 werd er een nieuwe concessievergunning opgesteld, opnieuw ondertekend door Georges en Raymond Vaxelaire, ditmaal voor de som van f. 13.140,-.³²

Om ruimte te maken voor de concessies van de familie Vaxelaire dienden twee graven verplaatst te worden, de kosten hiervan kwamen logischerwijs voor rekening van de Vaxelaires.³³ Daarnaast waren er aanpassingen nodig om van de bestaande grafcellen één grafkamer met eigen toegang te maken.³⁴ Er werden plannen gemaakt om een monumentale ingang te bouwen die de grafkelder van de familie zou markeren.³⁵ De bronzen deur werd versierd met een Christus aan het Kruis, een replica van een Christusfiguur van de hand van Donatello.³⁶ De ontwerptekening voor de ingang is bewaard gebleven in het concessiedossier en toont aan dat er meerdere jaren verstreken voordat de plannen werkelijkheid werden - de tekening dateert van 1926. Een kijkje ter plaatse en een vergelijking met een foto uit het archief van de grafbeeldhouwers Salu bevestigt daarnaast dat de uitvoering van de ingang aanvankelijk naar het ontwerp werd uitgevoerd, maar dat het timpaan later is vervangen door een fronton met familiewapen.

Tekening voor de toegang naar de grafkelder in de graf galerij
Bron: Concessiedossier B67, Kerkhof van Laken,

Toestand van de ingang (eind 2015)
Foto Eveline De Wilde

³¹ Begravingsdienst van het gemeentebestuur van Brussel, *Eeuwigdurende vergunning*, 6 december 1922, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

³² Begravingsdienst van het gemeentebestuur van Brussel, *Eeuwigdurende vergunning*, 13 juni 1924, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

³³ Cult S - Inhumations et Transports Funèbres, *Brief aan Georges Vaxelaire*, 1 april 1922, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

³⁴ Ville de Bruxelles, *Brief aan het bestuur van het kerkhof van Laken*, 18 juli 1922, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ernest Salu, *Brief aan de inspecteur van het kerkhof van Laken*, 13 oktober 1926, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

Bij de concessievergunningen in 1922 was er nog geen sprake van de bouw van een monument, en lijkt de correspondentie tussen gemeente, kerkhofadministratie en familie zich met name geconcentreerd te hebben rond de concessie, verplaatsing van andere graven en de toevoeging van een ondergrondse monumentale ingang. Een brief uit 1923, verzonden van het beeldhouwersatelier van Ernest Salu aan de inspecteur van het kerkhof, stelt dat de ondergrondse bouwwerken nog niet kunnen worden aangevat omdat er problemen zijn met insijpelend vocht in de grafkamer, gevolgd door de vraag aan het kerkhofbestuur om deze zo spoedig mogelijk te verhelpen.³⁷

EEN REALISATIE DOOR ATELIER SALU

Uit de documenten in het concessiedossier blijkt het atelier van Ernest Salu zowel aangesteld te zijn geweest voor de uitvoering van de ondergrondse façade als voor het bovengrondse monument. De keuze voor het atelier Salu lag voor de hand, gezien dit zich vlak naast het kerkhof van Laken situeerde. Het atelier was in 1874 opgericht door Ernest I Salu (1847 – 1923)³⁸. Zijn zoon Ernest II Salu studeerde in 1909 af aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel en zette na de dood van zijn vader het atelier verder.³⁹ Kleinzoon Ernest III Salu (1909 - 1987) zou de leiding over het atelier te Laken na 1957 voortzetten, en zo de derde generatie in het beeldhouwersgeslacht vertegenwoordigen tot hij het atelier sloot in 1983.⁴⁰

De datering van dit monument maakt dat dit aan Ernest II Salu is toe te schrijven.

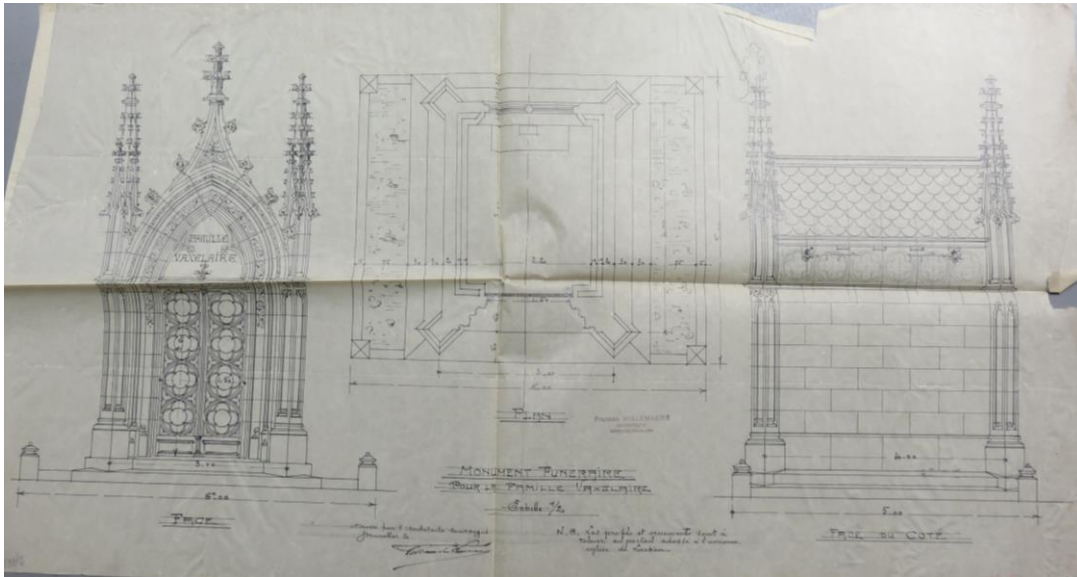
Ernest II Salu in het beeldhouwersatelier (fonteinzaal).
©Epitaaf, fonds Salu

³⁷ Ernest Salu, *Brief aan de inspecteur van het kerkhof van Laken*, 16 mei 1923, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

³⁸ Katrien Symons, “De Salu’s, drie generaties grafbeeldhouwers. Kritische inventaris en analyse van de in het Atelier Salu vervaardigde grafsculpturen”, (lic. diss., Katholieke Universiteit Leuven, 1999), 33.

³⁹ Ibid., 34, 38.

⁴⁰ Ibid., 40.

Plannen voor de grafkapel Vaxelaire, arch. Franken Willemaers. ©Epitaaf, fonds Salu

Twee en een half jaar na de eerste concessieaanvraag lieten de gebroeders Vaxelaire het bovengrondse grafmonument oprichten. Er werd gekozen voor een neogotisch monument, wat midden jaren 1920 niet voor de hand lag, gezien de Art Deco destijds populair was en ook begon door te sijpelen tot de funeraire architectuur.⁴¹ Wellicht wenste de familie met haar grafmonument een traditie in ere te houden en gaf ze daarom de voorkeur aan een neogotisch ontwerp in plaats van een modern.⁴² De bouwplannen - ondertekend door architect Franken Willemaers (1860 – 1926) die voor de familie Vaxelaire geen onbekende was (cfr. Supra) - werden afgewerkt op 15 februari 1925.

In het atelier Salu werd de realisatie van de grafkapel met zorg voorbereid. Een gipsen schaalmodel moest de familie overtuigen van de kwaliteiten van het grafteken. Vandaag is nog slechts een foto van die maquette bewaard gebleven.

Foto van het schaalmodel van de grafkapel Vaxelaire
©Epitaaf, fonds Salu

In een brief van 23 mei 1925 gaf Ernest Salu aan het bestuur van het kerkhof te kennen dat de stenen voor de kapel geleverd waren, en dat hij met hun goedkeuring de laatste afwerkingen ter plaatse

⁴¹ Marcel Celis, *Het Kerkhof van Laken*, (Brussel: Epitaaf v.z.w. & Uitgeverij Plaizier, 1991), 36.

⁴² Ibid.

aan de kapel zou uitvoeren.⁴³ Het monument werd opgetrokken in ‘pierre d’Euville’, een Franse kalkzandsteen die slechts uitzonderlijk gebruikt werd door het atelier Salu en een opvallende keuze was omwille van het feit dat Franse steen niet volledig opgewassen was tegen het Belgische klimaat.⁴⁴ De prijs van deze neogotische kapel betrof zo’n f. 23.721,-.⁴⁵ Het moge inmiddels duidelijk zijn dat een familie die een dergelijk bouwwerk liet optrekken niet krap bij kas zat.

Epitafen die lezen als het CV van de familie

Marmeren grafplaten, bevestigd aan de binnenwanden van de grafkapel, informeren de bezoeker van de kapel in een uitgebeiteld Curriculum Vitae over de functies van de overledenen en welke onderscheidingen en titels zij mochten dragen. De familie Vaxelaire kenmerkte zich duidelijk niet door stil te zitten. Vooral de grafplaat van Raymond Vaxelaire en zijn vrouw Alice De Ro is druk geletterd met hun beknopte levensverhaal. Zij droegen de titel van baron en barones, die zij in 1936 toegewezen kregen.⁴⁶ Twee van hun zonen, Georges en Raymond, kregen na hun dood ook een rustplaats in het familiegraf.⁴⁷

Dat een welgestelde familie als de Vaxelaires haar oog liet vallen op de begraafplaats van Laken en haar graf galerijen hoeft ons niet te verbazen. De graf galerijen te Laken waren de eersten in België en werden vanaf 1876 gerealiseerd op initiatief en naar ontwerp van schepenen van Openbare Werken Emile Bockstaël.⁴⁸ Sinds de 19de eeuw was het in notabele kringen gebruikelijk geworden om een monumentaal gedenkteken te laten oprichten boven het eigen (familie)graf. De komst van graf galerijen gaven deze traditie een nieuw karakter en reeds vanaf de voltooiing van de galerijen in 1878 bleken ze als grafbestemming immens geliefd te zijn onder de burgerij van Brussel.⁴⁹ Gelegen naast de indrukwekkende neogotische kerk van Laken, opgericht vanaf 1850 ter nagedachtenis aan koningin Louise-Marie naar ontwerp van Joseph Poelaert, werd de begraafplaats van Laken

⁴³ Ernest Salu, *Brief aan de inspecteur van Brusselse begraafplaatsen*, 23 mei 1925, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

⁴⁴ Katrien Symons, “De Salu’s, drie generaties grafbeeldhouwers. Kritische inventaris en analyse van de in het Atelier Salu vervaardigde grafsculpturen”, (lic. diss., Katholieke Universiteit Leuven, 1999), 31, 32 & Cecilia Vandervelde, *Les Champs des Repos de la Region Bruxelloise*, (Brussel: Poot, 1997), 476.

⁴⁵ *Prijsofferte voor de bouw van de kapel van de familie Vaxelaire*, Concessiedossier B 67, Laken: Kerkhof van Laken.

⁴⁶ Luc Duerloo en Paul Janssens, *Wapenboek van de Belgische Adel: van de 15de eeuw tot de 20ste eeuw*, (Brussel: Gemeentekrediet, 1992), 704.

⁴⁷ In de grafkelder werden negen leden van de familie Vaxelaire begraven.

⁴⁸ Tom Verhofstadt, “Graf galerijen: een bijzonderheid op de Brusselse Begraafplaatsen”, *Erfgoed Brussel*, nr. 008 (2013), 50.

⁴⁹ *Ibid.*, 50, 52.

geassocieerd met koninklijke allure, reden te meer voor welgestelde Brusselse families om dit als laatste rustplaats te verkiezen.⁵⁰

Het monument laat er geen twijfel over bestaan voor de bezoeker van het kerkhof dat het de rustplaats van de familie Vaxelaire betreft. Zowel boven de ingang van de grafkelder als op de voorgevel van de kapel kan men de naam en het familiewapen van de Vaxelaires bewonderen. In *arduus constans* leest de wapenkreet, ofwel 'standvastigheid in tegenspoed'.⁵¹ De volledige uitvoering van het familiewapen betreft twee paarden die optreden als wapendragers, zij ondersteunen het wapenschild dat ingevuld is met 7 bijen die symbool staan voor vlijtige arbeid.⁵² Het wapen is bekroond met een kroon die sinds 1830 in gebruik was om de rang van baron aan te geven.⁵³ In de ornamenten van de voorgevel is nog meer symboliek terug te vinden. Verscheidene bladmotieven sieren de gevel, waaronder klimop, eikenbladeren, distelbladeren en -bloemen. Zij staan ieder symbool voor verbondenheid tot in de dood (klimop), onsterfelijkheid (eikenbladeren) en het verdriet van de nabestaanden (distelbladeren of -bloemen).⁵⁴ De aanplanting van buxusstruiken aan weerszijden van de kapel is ook zeer waarschijnlijk niet toevallig gezien zij, althans toch in de Nederlandse traditie, symbool staan voor de overwinning van het leven op de dood.⁵⁵ De nadrukkelijke aanwezigheid van het familiewapen en de symbolische decoratie van de kapel bevestigen dat de familie Vaxelaire met de kapel een tweevoudige herinnering beoogde: ze wilde immers haar nederigheid tonen ten opzichte van de aardse prestaties waarvoor meerdere generaties van de familie zich ingezet had. Terzelfder tijd wijst het familiewapen en de omvang en pracht van de kapel de nabestaanden erop dat deze familie ook trots was op de welvaart die ze had bereikt.

Dat het glasraam in de achtergevel van de kapel de heilige Franciscus afbeeldt moet ons niet verbazen, wanneer we weten dat deze familie zich onder andere tijdens de wereldoorlogen veelvuldig ingezet heeft voor liefdadigheid en armenzorg

⁵⁰ Marcel Celis, *Het Kerkhof van Laken*, (Brussel: Epitaaf v.z.w. & Uitgeverij Plaizier, 1991), 4 & Cecilia Vandervelde, *Les Champs des Repos de la Region Bruxelloise*, (Brussel: Poot, 1997), 431.

⁵¹ Luc Duerloo en Paul Janssens, *Wapenboek van de Belgische Adel: van de 15de eeuw tot de 20ste eeuw*, (Brussel: Gemeentekrediet, 1992), 772.

⁵² Katrien Symons, "De Salu's, drie generaties grafbeeldhouwers. Kritische inventaris en analyse van de in het Atelier Salu vervaardigde grafsculpturen", (lic. diss., Katholieke Universiteit Leuven, 1999), 72.

⁵³ Luc Duerloo en Paul Janssens, *Wapenboek van de Belgische Adel: van de 15de eeuw tot de 20ste eeuw*, (Brussel: Gemeentekrediet, 1992), n.p.

⁵⁴ P. Nyssen, "Basiswoordenboek van Graftsymboliek", in *Op Leven en Dood*, (Antwerpen: Epitaaf v.z.w. i.s.m. ICC, 1987), n.p. & Katrien Symons, "De Salu's, drie generaties grafbeeldhouwers. Kritische inventaris en analyse van de in het Atelier Salu vervaardigde grafsculpturen", (lic. diss., Universiteit Gent, Katholieke Universiteit Leuven, 1999), 72-74.

⁵⁵ Ada Wille, "Funeraire Flora Biedt Volop Mogelijkheden tot Fraaie Symboliek," *De Begraafplaats*, december 2005, n.p..

Het familiewapen op de voorgevel
Bron: foto Eveline De Wilde

Het officiële familiewapen, toegekend in
Wapenboek van de Belgische Adel: van de 15de eeuw
tot de 20ste eeuw, p.849.

Het grafteken, een continue 'zorg'

Het onderhoud en goed voorkomen van het graf was een continue zorg voor de familie Vaxelaire. Men kon zich hiervoor wenden tot het atelier Salu, dat ook inkomsten ontving uit bloemenabonnementen en praktisch onderhoud.⁵⁶ Na de bouw van het monument en de ondergrondse façade had de familie er uiteraard op toe te zien dat hun graf er opperbest bijstond, zo blijkt uit de veelvoud aan documenten in het concessiedossier waarin gecommuniceerd wordt over allerlei kleine of grotere aanpassingen. In 1928 schreef Raymond Vaxelaire een brief naar de gemeente om aanvraag te doen tot de verzorging van de bloemen aan het graf van zijn ouders.⁵⁷ Een foto in het archief van Salu illustreert de bloemenpracht aan de ingang van de ondergrondse grafkelder. In datzelfde jaar liet de familie door het atelier Salu de cementen vloeren in de grafkamer van de Vaxelaires en in de galerijgang ter hoogte van het graf vervangen door graniet.⁵⁸

20

⁵⁶ Katrien Symons, "De Salu's, drie generaties grafbeeldhouwers. Kritische inventaris en analyse van de in het Atelier Salu vervaardigde grafsculpturen", (lic. diss., Katholieke Universiteit Leuven, 1999), 37.

⁵⁷ Raymond Vaxelaire, *Brief aan de gemeente Brussel*, 6 juli 1928, Concessiedossier B 67, Laken: Kerkhof van Laken.

⁵⁸ Ernest Salu, brief aan de gemeente Brussel, 16 februari 1928, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof Van Laken.

Bloemen aan de ingang van de grafkamer van de familie Vaxelaire. © Epitaaf, fonds Salu

Insijpelend vocht was een ernstig probleem in de grafkelder. Het concessiedossier bevat briefwisseling die vooral ingaat op dit probleem. Met name het vals plafond dat werd aangebracht in de grafkamer komt veelvuldig ter sprake. In totaal strekt dit vochtprobleem zich uit over een tijdspanne van 75 jaar. Men kan zich moeiteloos voorstellen hoe de grafkamer eraan toe geweest moet zijn wanneer Raymonde Vaxelaire – dochter van baron Raymond Vaxelaire - en haar man Yves de Monceau in 1998 in een brief aan de Stad Brussel te kennen geven dat de staat van de grafkamer zo slecht is, dat ze de gedenkplaten willen laten verplaatsen naar het interieur van de kapel.⁵⁹

21

HET GRAFMONUMENT VANDAAG

De grafkelder van de familie Vaxelaire bevindt zich in de meest beschadigde gedeelten van de graf galerijen. Een bezoek aan de restauratiewerf toonde aan dat de grafkamer zich in het laagst gelegen gedeelte van het galerijencomplex situeert, en ten gevolge hiervan veel schade heeft ondervonden van stilstaand water, dat soms tot wel een meter hoog kwam. De huidige restauratiewerken concentreren zich op het grootste probleem, dat ook als hardnekkigste last uit het concessiedossier van de familie Vaxelaire bleek: waterinfiltratie.⁶⁰ Het vooruitzicht van de

⁵⁹ Yves De Monceau, *Brief aan de Gemeente Brussel*, 24 september 1998, Concessiedossier B67, Laken: Kerkhof van Laken.

⁶⁰ Barbara Pecheur, "Graf galerijen: een bijzonderheid op de Brusselse Begraafplaatsen." *Erfgoed Brussel*, nr. 008, (2013), 68 – 69.

restauratiewerken is niet enkel de graf galerijen inclusief ondergrondse monumenten of façades in ere te herstellen, tevens hebben ze als doel om de galerijen zelfs terug in gebruik te nemen.⁶¹

Het concessiedossier van de familie Vaxelaire illustreert de significante betekenis die een grafkapel gedurende decennia kan uitdragen. De familie zelf was uitermate betrokken bij het gebruik, onderhoud en voorkomen van de grafkapel, en ook voor de Stad Brussel was het voortbestaan van dit grafmonument een serieuze zaak. Het monument kan dan ook als voorbeeld gelden van een architecturaal teken dat ingebed is in de bredere geschiedenis van de begraafplaats, Brussel en het Belgisch sociaaleconomisch landschap. Intensief onderzoek naar grafmonumenten in België brengt niet enkel kennis bij over de funeraire cultuur van het verleden. Wie start met zoeken tussen oude grafmonumenten vindt er wellicht een verhaal dat zich ver uitspreidt buiten de grenzen van een begraafplaats.

Het glasraam in de grafkapel, foto Linda Van Santvoort (2015)

⁶¹ Ibid.

Begraafplaats Langemark krijgt een nieuw gedenkteken

Naar schatting 3.000 ijzer- en hoefsmeden speelden aan beide zijden van het front een belangrijke rol in de ondersteuning van de troepen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ze maakten en herstelden allerlei voorwerpen nodig voor het voeren van deze moderne oorlog en moesten ook de meer dan 8 miljoen paarden, ezels en muilezels voorzien van hoefijzers.

Om deze smeden en hoefsmeden te gedenken wordt vanaf 1 september in Ieper een internationale smedenbijeenkomst gehouden. Bedoeling is een stalen gedenkteken te creëren van 7 meter hoog, omgeven door 2.016 handgemaakte smeedijzeren klaprozen en 25 individueel ontworpen panelen die aspecten van WO I afbeelden. Om dit te realiseren nemen 25 meestersmeden de leiding over verschillende teams en wordt de Grote Markt gedeeltelijk omgebouwd tot één grote openluchtsmidse.

Het zesdaagse evenement zal smeden samenbrengen afkomstig uit de vele landen die aan beide fronten van de Grote Oorlog vochten. Het evenement belicht tevens het ambacht van smid en hoefsmid belichten, met demonstraties van het beslaan van paarden, lezingen, tentoonstellingen, en een smeedstation voor kinderen, waar ze hun eigen klaproos kunnen smeden. De klaprozen die door de kinderen gemaakt zijn worden nadien tot een krans verwerkt en aan de Menenpoort plaatsen. Veel van de klaproosblaadjes worden op voorhand door smeden en ijzersmeden wereldwijd gesmeed zodat je dit project terecht een internationaal evenement mag noemen. De bewerkte klaprozen kunnen gekocht of gesponsord worden om zo het project te sponsoren. Het monument, dat in het teken staat van de klaproos, zal een plaats krijgen naast de Duitse militaire *begraafplaats* in Langemark en wordt officieel ingehuldigd november.

Alleen kun je zo'n mega-evenement niet aan en het project kreeg dan ook steun uit de VS, Wales, Frankrijk, Engeland, Nieuw-Zeeland, Australië, Oekraïne, België, Duitsland, Italië, ... en zelfs uit Zuid-Amerika en Azië. Het budget van het project bedraagt 250.000 euro. Naast de steun van het stadsbestuur van Ieper en het gemeentebestuur van Langemark-Poelkapelle, Gone West en Voka kunnen de organisatoren ook rekenen op sponsoring van verschillende bedrijven uit binnen- en buitenland. Michael Morpurgo, auteur van 'War Horse', en Sebastian Faulks, een bekend historisch romanschrijver, zijn de peters van het project.

Meer info op volgende website: www.ypres2016.com

Gebruik van pesticiden op begraafplaatsen

De gemeente Galmaarden is volop bezig met de herinrichting van de begraafplaatsen op haar grondgebied en heeft een uitzondering gevraagd en gekregen om op de begraafplaatsen van Vollezele, Tollembeek en Galmaarden gedurende drie jaar het onkruid te bestrijden met pesticiden. Natuurlijk stellen we ons als Epitaafvrienden vragen bij zo een uitzondering en we zijn dan ook even op zoek gegaan naar verder info.

Wanneer gemeenten of steden grote hervormingsplannen hebben wat betreft hun begraafplaatsen dan kan de overheid een uitzondering toelaten op het verbod van pesticiden. Doorgaans wordt zo een afwijking van de regels toegestaan voor een periode van maximaal 3 jaar. Natuurlijk ziet de overheid streng toe op de voorwaarden waaraan een stad of gemeente moet voldoen om te genieten van deze uitzondering:

- De omvorming moet door de gemeente of stad heel goed gepland en effectief gerealiseerd worden: o.a. het voorziene budget en timing moeten doorgegeven worden.
- Het gebruik van de pesticiden moet gebeuren op minimaal 6 meter afstand van oppervlaktewater.
- Bezoekers moeten hierover geïnformeerd worden.
- Er mag enkel gebruik gemaakt worden van federaal erkende producten.
- Jaarlijks moet o.a. heel gedetailleerd het gebruik van de producten gerapporteerd worden aan de overheid.

De overheid loopt bij het toestaan van een uitzondering op deze milieuvriendelijke regelgeving dus duidelijk niet over één nacht ijs.

Natuurbegraafplaatsen: voorstel lopende

De wet voorziet dat je de as van nabestaanden kan uitstrooien op privéterrein als het je eigen eigendom is of als de persoon van wie het perceel is je toestemming geeft. Het kan ook op zee, maar verder nooit in de openbare ruimte. Toch blijkt uit vragen in het parlement dat boswachters regelmatig uitgestrooide as van overledenen vinden. Er is immers geen controle op de bestemming van de assen indien de nabestaanden beslissen om die thuis te bewaren. De wet bepaalt dat, wanneer er een einde komt aan de thuisbewaring, de urne moet worden teruggebracht naar de begraafplaats, maar dat gebeurt uiterst zelden en is ook zeer moeilijk controleerbaar. Volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers (CD&V) heeft daarom een wijziging van het decreet ingediend dat gemeenten de bevoegdheid geeft om openbare domeinen aan te duiden waar het wel kan. “Op die manier kunnen mensen hun nabestaanden uitstrooien of begraven in ecologische afbreekbare urnen in de vrije natuur zonder zich strafbaar te voelen.”, aldus de volksvertegenwoordiger. De meerderheid ondersteunt het voorstel, de stemming vindt plaats na het zomerreces.

24

Campo Santo krijgt facelift van 800.000 euro

Het Gentse Campo Santo dankt zijn charme deels aan ingestorte dekstenen, overwoekerde grafstenen, afgebrokkelde standbeelden ... maar er moet dringend ingegrepen worden of de begraafplaats gaat deels definitief verloren. De Stad Gent liet een architectenbureau de stabiliteit en de staat van verval onderzoeken van de honderdvijftig oudste graven op de heuvel. Eén derde blijkt in orde. Voor de 58 vervallen graven waarop niemand nog aanspraak maakt heeft Gent zelf een budget uitgetrokken: liefst 800.000 euro. Voor de rest, 37 graven waarvoor nog een concessie loopt, zal de familie worden gecontacteerd met de vraag het graf te herstellen of op eigen kosten mee te werken met de Stad. De facelift zou in mei volgend jaar moeten starten en zou drie jaar in beslag nemen.